

Martí de Riquer: l'entusiasme d'un home savi

REPORTAJES
DE LA HISTORIA
Martín de Riquer,
Borja de Riquer

Editorial: Acantilado
Barcelona, 2010
Pàgines: 2.880
Preu: 85 euros

El darrer títol del
mestre Riquer

Homenatge

Aquesta setmana ens ha abandonat el medievalista i escriptor Martí de Riquer, un dels més insignes erudits de la literatura catalana, mestre de mestres i divulgador incansable de la poesia. La nostra col·laboradora Antònia Carré, deixeble de Riquer, ens en fa una semblança

La primera fotografia on apareix Martí de Riquer i Morera al llibre *Martí de Riquer. Viure la literatura* (Cristina Gatell i Glòria Soler, 2008) és la d'un nadó de disset dies sostingut per Maria Morera. Els dos únics personatges, en blanc i negre, mostren la seva satisfacció amb el món: el nadó es veu tranquil, la mare se'l mira entenedrida. La penúltima fotografia del llibre, en color, feta en una sala d'estar àmplia i amb llibres al fons, mostra un grup d'una quarantena de persones de totes les edats. N'hi ha d'assegudes al sofà, d'assegudes a terra o a la falda, de dretes al darrere, de repenjades per aquí i per allà. Són la descendència de Martí de Riquer, que l'envolta pel Nadal de 2007. A l'última fotografia es veu Martí de Riquer, assegut al mateix indret i el mateix dia, amb els onze besnèts. Les fotografies són una al·legoria perfecta: amb el pas del temps l'home pot desaparèixer, però no la llavor que la seva obra ha deixat en nosaltres. L'empremta de la personalitat i l'obra de Martí de Riquer serà inesborrable per a moltes generacions, tant per aquelles que el van tenir de professor i que el van tractar, com per aquelles que, sense haver assistit mai a les seves classes, són també hereves del seu pensament i del seu mestratge.

Martí de Riquer era un home apassionat, vitalista, amb un gran sentit de l'humor i una particular manera d'actuar que li feia guanyar l'afecte i el respecte de tots els que el coneixien. Són cèlebres les seves arribades a classe, a les aules de la Universitat de Barcelona o de la UAB, amb la cartera i la pipa que sempre l'acompanyaven. Com si fos un ritual, les deixava al damunt de la taula i després treia un paper minúscul. Quatre notes escadusseres li servien per omplir l'espai de trobadors, de dames, de reis, de batalles i de

versos, que citava amb un entusiasme i una precisió que enlluernaven els oients. Com que era un home savi dels de debò, tractava els joves estudiants amb consideració, sense mostrar-se mai intel·lectualment superior, sense fer-los sentir incòmodes si no havien llegit una determinada obra o si desconeixien un autor. L'objectiu prioritari del professor Martí de Riquer era inocular el virus de la passió per la literatura medieval i pel coneixement i s'ha de reconèixer que va obtenir-hi un èxit rotund. El van ajudar la seva oratòria rica de matisos i la seva prosa àgil,

Amb el pas del temps l'home pot desaparèixer, però no la llavor

que sap combinar l'erudició amb la voluntat de divulgació. I és que l'oratòria i la prosa s'encavallen, ja que la ingent obra d'investigació de Martí de Riquer és indestruïble de la docència: moltes de les seves publicacions (més de tres-centes entre els anys 1933 i el 2000) van néixer de l'estímul de les classes, que amb els anys van formar diverses promocions de medievalistes. Però la tasca docent de Martí de Riquer és encomiable també per un altre motiu, que l'arrela al país que el va veure néixer. Va començar a fer de professor a la UB l'any 1942, en ple franquisme, i el 1950 va esdevenir-hi el primer catedràtic d'història de les literatures romàniques. En els cursos de literatura medieval espanyola que impartia va parlar també de literatura

catalana com si fos la cosa més natural del món, en uns anys en què des d'una tribuna pública no ho feia ningú.

Quines són les seves aportacions més significatives? En una obra ingent com la seva es fa difícil de destacar tres o quatre títols que aconseguixin l'acceptació unànime de la llarga colla de deixebles. Estic segura de no equivocar-me si afirmo que una contribució essencial és la *Història de la literatura catalana*, publicada l'any 1964, que constitueix un relat eminentment descriptiu dels autors i les obres de la nostra literatura medieval. És cert que Martí de Riquer comptava amb el precedent de la breu història de la literatura catalana que Jordi Rubió i Balaguer havia publicat, en castellà, dins de la *Historia general de las literaturas hispánicas* (1949-58), però també ho és que ell tot sol va ser capaç de bastir tres volums amb una quantitat ingent d'informació, producte de les seves lectures i de la recerca en arxius. Escrits en plena dictadura, aquests tres volums de Martí de Riquer són la gran història de la literatura catalana del segle XX. Si els poetes ens han salvat els mots, Martí de Riquer ens ha salvat la memòria dels mots.

Acadèmic i humà, alhora

També són imprescindibles la seva edició (1947, 1979) i estudis sobre el *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell. L'actitud de Martí de Riquer davant de la gran novel·la del cavaller valencià posa de manifest dues característiques que em semblen importants de la seva personalitat, una és de caire acadèmic, l'altra mostra la seva vessant més humana. M'explicaré més bé. En la seva edició de l'obra, Martí de Riquer n'atribuïa l'autoria a Joanot Martorell i a Martí Joan de Galba. Però quan investigacions posteriors van fer

CULTURA

20.09.2013

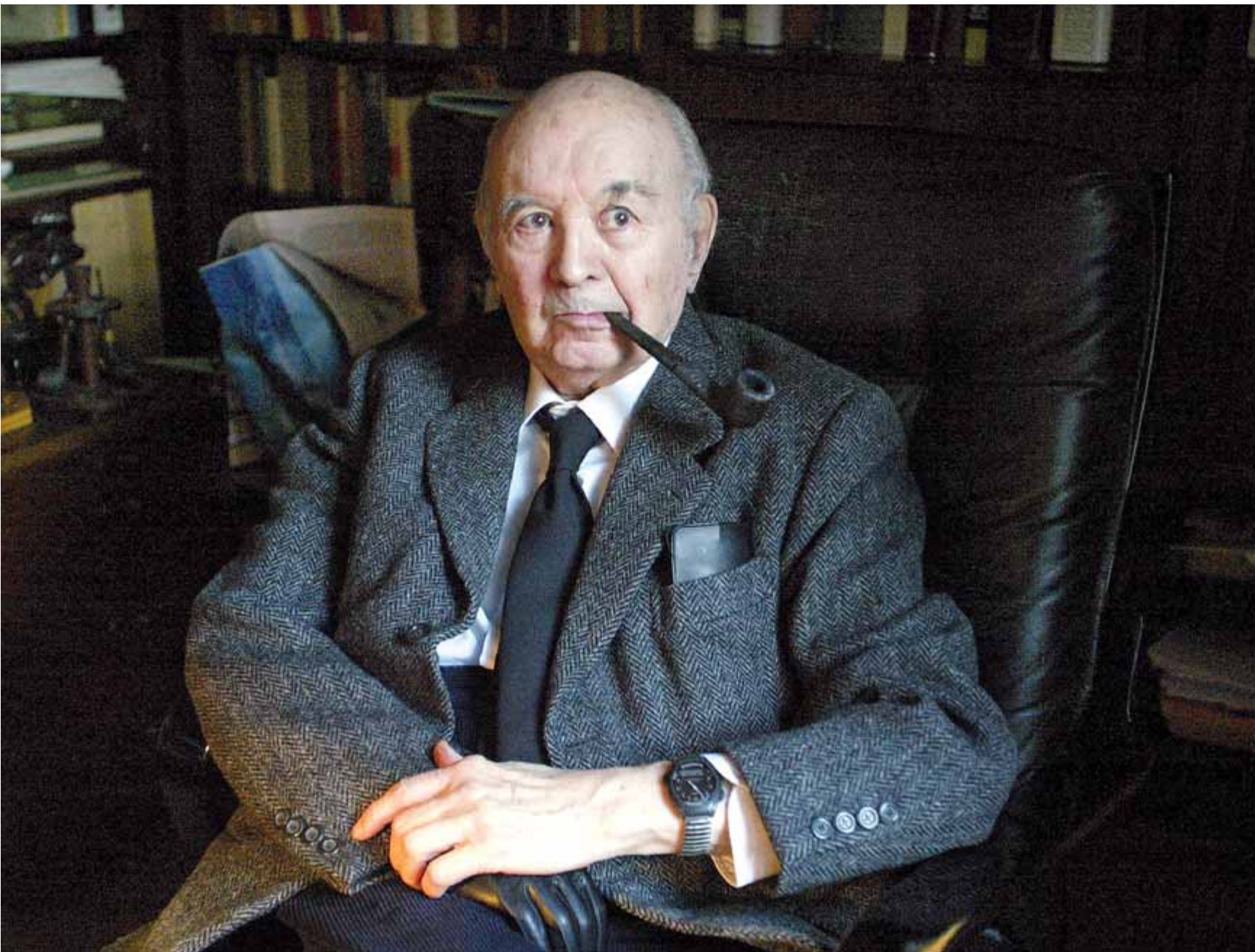
Martí de Riquer

a casa seva a
Barcelona fa 12 anys
LLUÍS CRUSET

Alguns títols

Martí de Riquer va publicar desenes de llibres amb diferents editorials. Amb RBA, per exemple, els dos volums de la *Historia de la literatura universal, Caballeros andantes españoles, Los cantares de gesta franceses, L'arnès del cavaller i Viure la literatura*. Amb Quaderns Crema també va publicar molt, com ara *Heràldica catalana des de l'any 1150 al 1550, Aproximació al Tirant lo Blanc, Les poesies del trobador Guillem de Berguedà, etc...*

Homenatge

veure que Galba en realitat només havia custodiat el manuscrit del *Tirant*, Martí de Riquer va descartar la tesi de l'autoria doble en l'*Aproximació al Tirant lo Blanc* (1990). L'actitud té mèrit, perquè tothom sap de casos de persones que abans de reconèixer que s'han equivocat s'inventen noves hipòtesis que els permetin mantenir viva la teoria que volen defensar a ultrança. El mateix 1990, Martí de Riquer va presidir a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el *Simposi Internacional sobre el Tirant lo Blanc*, que va marcar el camí de moltes innovacions en la interpretació de l'obra de Martorell. Recordo les sessions a l'Acadèmia. Hi havia molta gent i un ambient cordial i estimulant. A l'hora de la pausa, ens oferien un cafè al vestíbul del Palau de Requesens. Passada una estona, apareixia Martí de Riquer, feia sonar una campaneta i donava l'esbarjo per acabat. Només els veritables savis mantenen un comportament tan humil.

L'arnès del cavaller. Armes i armadures catalanes medievals (1968) és una altra contribució important al coneixement de la nostra història. Amb nombroses il·lustracions, l'obra ha estat reeditada l'any 2011, revisada per Isabel de Riquer. El llibre representa que és un manual terminològic de les armes ofensives i defensives utilitzades pels nostres cavallers medievals, des del segle X fins al segle XVI, però en realitat és molt més que això. Una matèria que en principi podria semblar ben àrida, explicada per Martí de Riquer es converteix en una lectura apassionant, que fa de bon empassar de cap a cap,

com si fos una novel·la. La vida quotidiana dels cavallers medievals és narrada al volum titulat *Caballeros andantes españoles* (1967; reeditat el 2008), on també hi ha lloc per als cavallers catalans o valencians, com el pobre Esbert de Claramunt, que va morir d'accident en un pas d'armes perquè no duia l'armadura ben posada. La prosa de Martí de Riquer llisca fàcil com el corrent d'un riu. I en aquest sentit, no em puc estar de destacar la breu i deliciosa *Vida i aventures de don Pedro Maça*, la biografia del cavaller d'origen aragonès que es va establir al regne de Valèn-

Era un home apassionat, amb un gran sentit de l'humor, vitalista

cia publicada pels Quaderns Crema el 1984. L'intrèpid cavaller hi emergeix amb la mateixa força i atractiu que sorgeixen els personatges de les pàgines de George Duby, el gran historiador francès que també ens parla de cavallers i de dames, de reis, de sacerdots i de camperols.

Els coneixements i la saviesa que Martí de Riquer ens transmet evidentment que no s'acaben aquí. Com a bon romanista, ha dedicat molt del seu temps a estudiar la vida i l'obra dels trobadors i l'èpica francesa o cas-

tellana. En aquest sentit, són lloables els tres volums de *Los trovadores. Historia literaria y textos* (1975), que han esdevingut una obra cabdal de referència, així com l'edició de la poesia de Guillem de Berguedà o la de Cerverí de Girona, dos dels trobadors catalans més rellevants. Hauria de citar també les edicions i articles sobre el *Quijote* o *La Celestina*, els capítols dedicats a la literatura antiga en grec i llatí i a les literatures medievals que ocupen els tres primers volums de la *Historia de la literatura universal* (1957-1959), els treballs sobre Bernat Metge, Ausiàs March, Gilabert de Pròixita, Jordi de Sant Jordi... la llista seria interminable. Així és que acabaré la relació amb un títol que no té res a veure amb tot això. Són les *Quinze generacions d'una família catalana* (1979), un relat apassionat sobre la història de la seva pròpia família que comença al segle XV i s'acaba al XIX. Però ben mirat, aquest llibre magnífic lliga perfectament amb tots els altres: l'afany per conservar la memòria de la seva cultura el va portar a voler fixar la dels seus ascendents directes. L'obra de Martí de Riquer no té fissures.

Em torno a mirar les fotografies del llibre de Cristina Gatell i Glòria Soler. Llegeixo la prosa de les dues autores, però em fa la sensació que és Martí de Riquer qui parla. Les dues autores tenen el mèrit de fer-lo viu, intens, divertit, intel·ligent, entusiasta i murri. Ara ha desaparegut l'home, que serà per sempre un dels meus herois. Però en queda l'obra. Moltes gràcies, mestre, per tot el que ens heu donat. *